

SOUTH, J., BAGNALL, A., & WOODALL, J. (in press). Developing a typology for peer education and peer support delivered by prisoners. *Journal of Correctional Health Care*.

VANDE REYDE, C. (2016). *Peer support in detentie: een kwalitatief onderzoek naar de implementatiemogelijkheden in Vlaamse gevangenissen*. Gent: Universiteit Gent.

PENOLOGIE EN VICTIMOLOGIE / PENOLOGY AND VICTIMOLOGY (3)

Child Focus en de Notice and Takedown-procedure

Naar een publiek-private samenwerking in de strijd tegen kinderpornografie

YASMIN VAN DAMME^a

^a Beleidsmedewerker seksuele uitbuiting, Child Focus (Corresp.: Yasmin.Vandamme@childfocus.org).

INLEIDING

Het internet biedt een enorme schat aan mogelijkheden aan jong en oud in onze maatschappij. Jammer genoeg heeft de evolutie in informatie- en communicatietechnologieën ook de aandacht getrokken van pedoseksuelen en ‘fanaten van beelden van seksueel misbruik van kinderen.’¹ Voor hen is het internet een bijzonder dankbaar medium om beelden aan te maken via webcams, te verspreiden, in te ruilen of te verzamelen. Hierdoor is het fenomeen ‘kinderpornografie’ een groeiend fenomeen dat steeds meer ongrijpbaar wordt. Beelden worden vaak in wereldwijde netwerken uitgewisseld en technische evoluties, zoals Thor-netwerken, maken opsporing ervan moeilijker. Maar ook het misbruik wordt extremer. Kinderen worden jonger, de situaties worden gewelddadiger, er wordt meer en meer ‘op bestelling’ gewerkt, al dan niet via live streaming. Het gaat hier niet zomaar om beelden, niet zomaar over ‘een vorm van porno’. Kinderpornografisch materiaal zijn sporen, bewijzen, afbeeldingen van het reële seksueel misbruik van kinderen. Echte slachtoffers die niet alleen de pijnlijke ervaring van het misbruik met zich meedragen maar keer op keer een secundaire victimisering ervaren omwille van de wetenschap dat de beelden van ‘hun’ misbruik online circuleren.

Het is omwille van deze slachtoffers dat Child Focus al sinds 2002 binnen haar missies omtrent seksuele uitbuiting strijdt tegen dit fenomeen via de oprichting van het burgerlijk meldpunt www.stopchildporno.be (cfr. *infra*) in nauwe samenwerking met de Federale Politie. Echter, in België wordt vooralsnog geen concreet werk gemaakt van de verwijdering van in België gehoste beelden van seksueel misbruik van kinderen. Daarnaast speelt België slechts een beperkte rol op het internationale toneel, terwijl de tools hiervoor wel voorhanden zijn.

Child Focus biedt, naar het voorbeeld van zusterorganisaties in zo goed als elk ander land in Europa (en daarbuiten), haar diensten aan om politie en justitie te helpen in de strijd tegen de online beschikbaarheid van dergelijk materiaal. In deze bijdrage wordt besproken welke beleidsveranderingen daartoe nodig waren, welke intussen werden gerealiseerd en waar het nog steeds vast zit. Daarnaast wordt ook besproken wat de concrete toekomstige

1 Professionelen raden het gebruik van de term kinderpornografie af gezien elke link met legale pornografie moet afgewezen worden. Om deze reden wordt verder in deze bijdrage gesproken over CSAM, de afkorting voor Child Sexual Abuse Material, hetgeen de te verkiezen term voor professioneel gebruik is (*Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*. Aangenomen door de Interagency Working Group in Luxembourg, 28 January 2016, <http://luxembourg-guidelines.org/>).

rol en meerwaarde van Child Focus zal zijn in de publiek-private samenwerking in de strijd tegen beelden van online seksueel misbruik van kinderen, binnen de zogenaamde Notice and Takedown-procedure.

JURIDISCH KADER VOOR VERWIJDERING VAN CSAM VAN HET INTERNET

De Richtlijn 2011/92/EU² stelt dat seksueel misbruik en de seksuele uitbuiting van kinderen, met inbegrip van kinderpornografie, ernstige schendingen van de grondrechten en het recht van kinderen op bescherming vormen. Ook stelt de toelichting bij de Richtlijn in overweging 31 dat Lidstaten kind-slachtoffers zowel op korte als op lange termijn bijstand moeten verlenen en dat elk leed als gevolg van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van een kind moet worden aangepakt. Overweging 46 preciseert dat de verspreiding van CSAM via het internet moet bestreden worden en dat er moet opgetreden worden om de desbetreffende inhoud te verwijderen. De Lidstaten moeten zo goed mogelijk samenwerken met derde landen om ervoor te zorgen dat dergelijke inhoud van de op hun grondgebied opererende servers wordt verwijderd. Voor deze verwijdering stelt overweging 47 ook dat, om inhoud met kindermisbruik te verwijderen en te blokkeren, samenwerking tussen instanties tot stand gebracht en versterkt moet worden.

Artikel 25 van de Richtlijn 2011/92/EU stelt textueel: *‘De lidstaten nemen de nodige maatregelen om te zorgen voor de onverwijld verwijdering van webpagina’s die kinderpornografie bevatten of verspreiden die op hun grondgebied worden gehost, en om de verwijdering te verkrijgen van dergelijke webpagina’s die buiten hun grondgebied worden gehost’.*

Het Belgisch recht voorzag tot juni 2016 niet in specifieke voorzieningen over de verwijdering van dergelijke beelden. De zogenaamde ‘actieve Notice and Takedown’ van beelden van seksueel misbruik van kinderen is tot vandaag in België zo goed als onbestaande.³ De deadline voor implementatie van de Richtlijn, en bijgevolg ook artikel 25, is verstreken in december 2013.

Wat het huidig wetgevend kader voor de internetindustrie betreft, die uiteindelijk de handeling van de effectieve verwijdering moet stellen, kan kort gezegd worden dat conform de Europese Richtlijn 2000/31/EG inzake elektronische handel, de dienstverlenende tussenpersonen, de zogenaamde hostingproviders, vrijgesteld zijn van preventieve monitoring van het verkeer van informatie via hun diensten. Zij moeten met andere woorden niet actief speuren naar inbreukmakende informatie verspreid via hun servers. Artikel XII-20 van de Belgische Wet van 15 december 2013 houdende invoering van Boek XII, “Recht van de elektronische economie” in het Wetboek van economisch recht bepaalt wel dat dienstverleners verplicht zijn de bevoegde gerechtelijke of administratieve autoriteiten onverwijld in kennis te stellen van onwettige activiteiten of onwettige informatie die door de afnemers van hun dienst worden geleverd. Naast het eigen initiatief (wat dus niet verboden is) kunnen hostingproviders ook maatregelen treffen op basis van een verzoek van de procureur des Konings of de onderzoeksrechter in het kader van de toepassing van artikel 39 bis Sv. (informatiebeslag). In elk geval gaat het hier om administratief omslachtige en langlopende procedures en beschikken de gerechtelijke autoriteiten niet over voldoende middelen om alle klachten en meldingen snel te behandelen. Dit is nog meer het geval voor procedures met vraag tot verwijdering van materiaal in het buitenland.

2 Richtlijn 2011/92/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2011 ter bestrijding van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie.

3 Zoals verder in deze bijdrage wordt besproken is er beterschap op komst, door het nieuw juridisch kader dat in mei 2016 werd aangenomen. Op het ogenblik van schrijven van deze bijdrage (eind januari 2017) is dit echter nog niet in de praktijk omgezet.

NOTICE AND TAKEDOWN IN HET KADER VAN PUBLIEK-PRIVATE SAMENWERKING

In elke andere lidstaat van de EU⁴ werken politie en justitie samen met burgerlijke meldpunten voor de verwijdering van CSAM, beheerd door organisaties die zich inzetten voor de strijd tegen de online beschikbaarheid hiervan. Ook Child Focus beheert een burgerlijk meldpunt, meer bepaald www.stopchildporno. Concreet betekent dit dat indien een burger op CSAM stoot, hij dat (desgewenst anoniem) aan Child Focus kan melden. Elk jaar ontvangt Child Focus ongeveer 1.400 dergelijke meldingen. Child Focus was, gezien het Belgische wettelijk kader, nooit in de mogelijkheid om deze meldingen concreet te behandelen alvorens ze door te sturen naar de gespecialiseerde eenheid binnen de Federale Politie. De wetgever heeft immers bij wet van 30 november 2011 een verduidelijking aan artikel 383bis, § 2 Sw. toegevoegd dat stelt dat het zich wetens en willens toegang verschaffen tot CSAM strafbaar is. Wanneer bijgevolg een medewerker van Child Focus een ontvangen URL opent, weliswaar in het kader van zijn of haar beroepsactiviteiten, is er dus sprake van opzet, ondanks de “goeie bedoeling”. Hierdoor kan er bovendien mogelijks een probleem zijn met de regels op “bewijsvergaring” in een later stadium van de procedure. Vanuit deze redenering stuurt Child Focus vandaag dus alle door haar ontvangen meldingen ongeopend door naar de Federale Politie, die niet de nodige middelen heeft om alle meldingen te behandelen, waardoor een groot deel van het gemeld materiaal ongemoeid wordt gelaten.

Concreet stelt Child Focus sinds oktober 2014 voor om die meldingen zelf te behandelen, zoals haar buitenlandse collega's uit het INHOPE-netwerk⁵. Daarnaast wil Child Focus ook de doorgestuurde meldingen van collega-hotlines uit het internationaal netwerk kunnen behandelen. Child Focus wil kunnen kwalificeren of het ten eerste effectief om CSAM gaat volgens Belgisch recht. Indien dit het geval is, wil Child Focus zelf nagaan uit welk land de beelden afkomstig zijn. Indien in België gehost, wil Child Focus een samenwerking installeren met politie-justitie enerzijds en de internetindustrie anderzijds, met als hoofddoel de snelle verwijdering van de beelden van het internet, en dit zonder gevaar voor het onderzoek. De meerwaarde hiervan bestaat er precies in dat de politie door Child Focus op de hoogte wordt gebracht van écht relevante URL's gezien deze reeds door gekwalificeerde analisten als “in België gehoste illegale content” zijn gelabeld. Illegale buitenlandse sites kunnen rechtstreeks door invoeging in het INHOPE-systeem terecht komen bij de buitenlandse autoriteiten. Op deze manier kunnen politie en justitie zich op hun kerntaak concentreren: het strafrechtelijk onderzoek naar de identificatie van dader(s) en slachtoffers van in België gehoste CSAM. Nadien moet de betrokken internet service provider/hosting provider worden gecontacteerd om het materiaal snel te verwijderen. Essentieel hierbij is uiteraard dat de samenwerking tussen het meldpunt enerzijds en politie/justitie anderzijds bijzonder vlot loopt, om te vermijden dat het strafrechtelijk onderzoek in gevaar komt.

OMZETTING IN BELGISCH RECHT

In mei 2016 werd na intensief lobbywerk door Child Focus eindelijk een wetswijziging verkregen aan het artikel 383bis van het Strafwetboek. Die wijziging kwam er nadat op 4 mei 2016 het *Wetsontwerp tot verdere uitvoering van de Europese verplichtingen op het vlak van seksuele uitbuiting van kinderen, pedopornografie, mensenhandel en hulpverlening bij ille-*

4 Behalve in Italië, waar de politie rechtstreeks aan ‘Notice and Takedown’ doet zonder tussenkomst van een NGO.

5 Child Focus is het Belgisch lid van INHOPE, de internationale organisatie van internet hotlines (een synoniem voor “burgerlijk meldpunt”) voor illegale online content. 45 landen zijn vertegenwoordigd in het netwerk, door lidmaatschap van in totaal 51 (niet-politionele) organisaties die de taken van burgerlijke meldpunten uitvoeren.

gale binnenkomst, illegale doortocht en illegaal verblijf werd aangenomen, dat Minister Van Justitie GEENS nog nét voor sanctionering door de Europese Commissie wegens niet correct en tijdig omzetten van de Richtlijn 2011/92/EU erdoor kon krijgen. Er wordt een §5 aan artikel 383bis toegevoegd dat stelt:

“De Koning bepaalt de voorwaarden onder dewelke een door hem erkende organisatie rechtens de in paragraaf 1 bedoelde beelden kan ontvangen en behandelen met het oog op kennisgeving ervan aan de gerechtelijke autoriteiten.”

Via een navolgend KB⁶ werden de voorwaarden bepaald voor het verkrijgen van die erkenning. Child Focus is vandaag de enige organisatie die aan die voorwaarden voldoet en verkreeg deze erkenning intussen dan ook bij KB⁷. De reden waarom enkel Child Focus deze erkenning kan verkrijgen, is o.a. omdat de voorwaarden bepalen dat men lid moet zijn van INHOPE, en Child Focus is het enige Belgische lid. Een andere voorwaarde is dat er duidelijke en officiële samenwerkingsafspraken moeten worden gemaakt met politie en justitie voor doorsturing van de meldingen. Child Focus is de organisatie met wie dergelijke samenwerkingsakkoorden worden afgesloten. Een samenwerkingsakkoord voor de exacte manier van samenwerken, vooral dan met de bevoegde cel bij de Federale Politie (DJSCOC Child Abuse), is momenteel in de laatste fase van ontwikkeling. Daarna moet nog een goedkeuring door het College van Procureurs-generaal volgen. Dit akkoord is enorm belangrijk en dringend, gezien de wetswijziging zelf uiteindelijk enkel slaat op het “notice”-deel van de beoogde Notice and Takedown procedure. De uiteindelijke “takedown”-procedure, zijnde de onverwijde verwijdering van de in België gehoste CSAM, wordt niet echt gespecificeerd in de wet. Het allerbelangrijkste aspect van de takedown is dat deze “onverwijld” gebeurt, zoals voorgeschreven in de Europese Richtlijn. Binnen de huidige procedure van artikel 39bis Sv. van het databeslag, garandeert niets de snelheid van de verwijdering, terwijl dit net de volledige *ratio legis* van de wetswijziging was. Met de aanneming van de wijzigingen aan de BOM-wetgeving op 17 januari 2016⁸, wordt het wel mogelijk voor een magistraat om mondeling, in de praktijk dus telefonisch, de opdracht te geven aan de Federale Politie om met een hosting provider contact op te nemen om illegale inhoud ontoegankelijk te maken. In de praktijk zou dit het volgende betekenen: een analist van Child Focus labelt een gesignaleerde URL als een in België gehoste site waar CSAM op staat, en meldt dit ten laatste de eerstvolgende werkdag aan de Federale Politie. Als de politie deze kwalificatie bevestigt, wordt de magistraat door de politie gecontacteerd per telefoon. De magistraat kan dan, voor de snelheid van de procedure, mondeling/telefonisch de Federale Politie de opdracht geven om de betrokken hosting provider te contacteren en de URL ontoegankelijk te maken. Nadien worden deze acties administratief in orde gemaakt en wordt hiervan een pv opgesteld en wordt in een vordering van een magistraat bevestigd dat de URL definitief ontoegankelijk moet worden gemaakt. Hier bestaan nog enkele mogelijke obstakels; deze procedure werkt enkel als de hosting provider snel kan worden geïdentificeerd en reactief is. En uiteraard werkt dit ook enkel als de betrokken magistraten gehoor geven aan de vraag van de Federale Politie. Het wordt koffiedik kijken of dit in de praktijk vlot zal verlopen, en uiteraard zal

6 Koninklijk besluit van 18 september 2016 tot bepaling van de voorwaarden tot erkenning als organisatie bedoeld in artikel 383bis/1 van het Strafwetboek, B.S. 30 september 2016.

7 Koninklijk besluit van 15 november 2016 houdende de erkenning van Child Focus als organisatie bedoeld in artikel 383bis/1 van het Strafwetboek, B.S. 18 november 2017

8 Wet van 25 december 2016 houdende diverse wijzigingen van het Wetboek van strafvordering en het Strafwetboek, met het oog op de verbetering van de bijzondere opsporingsmethoden en bepaalde onderzoeksmethoden met betrekking tot internet en elektronische en telecommunicaties en tot oprichting van een gegevensbank stemafdrukken, B.S. 17 januari 2017

Child Focus van dichtbij opvolgen of de gemelde sites effectief onverwijd toegankelijk worden gemaakt.

EN DAN NU ... WACHTEN OP HET STARTSCHOT

Van zodra het samenwerkingsakkoord met de Federale Politie en het College van Procureurs-generaal rond is, begint Child Focus met het behandelen van de aan haar gedane meldingen. Child Focus heeft hiervoor geen Belgische funding aangevraagd en is hier klaar voor. Content analisten zijn opgeleid via INHOPE en staan klaar om met hun nieuwe taken te beginnen. De psychologische ondersteuning voor deze niet te onderschatten taken staat op punt en zal maximaal zijn. De nodige infrastructuur is aanwezig. De Federale Politie staat tevens klaar om Child Focus intensief bij te staan in de beginfase van haar nieuwe taken en stelt veelvoudige overleg- en evaluatiemomenten van de gehele werking voor. Nu is het dus enkel nog wachten op de administratieve finalisering, opdat Child Focus eindelijk zou kunnen beginnen met haar nuttige en nodige bijdrage aan de strijd tegen de beschikbaarheid van online beelden van seksueel misbruik van kinderen.

MAATSCHAPPELIJKE DIENSTVERLENING / SOCIAL WORK

Een rol voor het informele netwerk in de (justitiële) hulp

BIE MELIS^a

^a Docent, onderzoeker, Expertisecentrum Krachtgericht Sociaal Werk, Karel de Grote Hogeschool (Corresp.: bie.melis@kdg.be)

INLEIDING

Een breed en divers netwerk biedt op vlakken als vrije tijdsbesteding, tewerkstelling, uitwisseling en persoonlijke groei, extra kansen op verbindingen met de samenleving (DRIESENS, 2016). Iedereen herkent dit in het dagelijkse leven. Een vriend vertelt over het goedkope appartement dat vrij komt, een kennis wijst op die gepaste vacature, enz. Als je over een vitaal netwerk beschikt, kan je ook beter omgaan met je problemen omdat je kan vertrouwen op de steun vanuit dit netwerk.

Een detentieperiode zorgt voor een breuk tussen de gedetineerde en zijn omgeving. De vrijheidsberoving heeft emotionele en relationele gevolgen voor de gedetineerde en zijn naaste omgeving. De opsluiting vergroot de kans op een relatiebreuk omdat de relatie onder druk wordt gezet. Als de relatie tijdens de opsluiting standhoudt, staat ze na de vrijlating vaak nog onder grote druk (VAN CAMPFORT *et al.*, 2009 in CALUWÉ T., *et al.*, 2017). Ook andere ondersteunende of verbindende contacten worden veelal definitief verbroken door de detentie.

De toenemende aandacht voor het netwerk binnen het welzijnswerk, zou vooral voor de dienstverlening aan gedetineerden van belang kunnen zijn. Studenten van de Karel de Grote-Hogeschool (KdG) onderzochten in hoever justitieel welzijnswerk in Vlaanderen aandacht heeft voor het versterken van de persoonlijke kring van gedetineerden tijdens en na de detentie. Zij stelden vast dat dit – ondanks de verschillende initiatieven – een nog verder te ontginnen terrein is (CALUWÉ *et al.* 2017). Ervaringen uit andere sectoren, o.a. de jeugdsector, kunnen hier inspirerend werken. In onderstaande tekst wordt ingegaan op het belang van het informele netwerk binnen de hulpverlening.